

دانشگاه امام صادق (ع) - پردیس خواهران
کار تحقیقی جهت اخذ درجه کارشناسی در رشته حقوق
موضوع: مسئولیت ناشی از ترک یاری رساندن به دیگران
استاد راهنما: سرکار خانم الیاسی
دانشجو: فاطمه آقاپوری - عطیه علی‌عرب
سال تحصیلی: 88-89

چکیده

انسان موجودی اجتماعی است و این امر، مستلزم تعامل با هم‌نوعان به منظور رفع نیازهای اساسی و بهره‌وری از حقوق اجتماعی می‌باشد. بدیهی است این روابط باید بر اساس ضوابط اصولی تنظیم شوند که تدوین این ضوابط و مقررات بر عهده علم حقوق است و از طریق وضع یکسری تکالیف و حقوق برای افراد، به این مهم دست می‌یابد. این تکالیف گاهی در قالب فعل و یا ترک فعل نمود پیدا می‌کنند. لذا در این پژوهش با عنوان «مسئولیت ناشی از ترک یاری رساندن به دیگران»، بر آن شدیم تا مسئولیت ناظران حوادث نظیر تصادفات، ضرب و جرح و حوادثی را که خطر جانی برای اشخاص در پی دارند، بررسی کنیم. انتخاب این مهم به دنبال مشاهده‌ی از دست رفتن جان بسیاری از انسان‌ها صورت گرفت که به سبب بی‌اعتنایی و عدم اقدام به موقع ناظران، اعم از افراد عادی و افراد متخصص در امر امداد، رخ می‌دهد. مجموعه‌ی حاضر در دو فصل تدوین شده‌است. در فصل نخست با عنوان «کلیات»، به شرح واژگان کلیدی، بیان پیشینه‌ی موضوع و همچنین بررسی میان‌ی فقهی و حقوقی موضوع، و در فصل دوم با عنوان «ارکان مسئولیت ناشی از ترک یاری رساندن به دیگران»، به تبیین ارکان مسئولیت مدنی و کیفری موضوع، در دو گفتار مجزا، پرداخته شده‌است.

با توجه به این‌که موضوع منتخب، از جمله موضوعات جدید در عرصه‌ی حقوق مدنی و کیفری بوده و علی‌رغم اهمیت این موضوع در شرع، اخلاق و عرف، در خصوص مسئولیت مدنی ناشی از ترک یاری رساندن به دیگران، با سکوت قانون‌گذار مواجه هستیم و در حیطه‌ی مسئولیت کیفری نیز، قوانین موجود متروک مانده‌اند. یاری رساندن به دیگران، خصوصاً در زمان خطر، در جوامع بشری و در اخلاق و مذهب، به خصوص در دین اسلام، بسیار تأکید شده اما متأسفانه در عالم حقوق کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌است. حال این سؤال مطرح می‌شود که جایگاه و مبنای مسئولیت ناشی از ترک یاری رساندن به دیگران در فقه و حقوق چیست؟ آیا می‌توان برای کسی که امکان و یا مسئولیت و تخصص در امر نجات دیگری را دارد اما از آن خودداری می‌کند، مسئولیت کیفری و مدنی فرض کرد؟

یکی از عوامل مؤثر در بقاء انسان‌ها، کمک به هم‌نوع در شرایط بحرانی و اضطراری است از جمله مواجهه‌ی افراد با خطر جانی، که این امر، همواره مورد تأیید عرف و اخلاق قرار گرفته است. در نتیجه به نظر می‌رسد یاری رساندن و کمک کردن به دیگران، طبق قواعد عرفی، از جمله تکالیف حقوقی و مذهبی است. قواعد اخلاقی نیز، پیوستگی انسان‌ها را به یکدیگر بیشتر می‌کنند و روی گرداندن از این قواعد و نادیده گرفتن آن‌ها، افراد را از یک‌دیگر بیگانه می‌سازد.

همچنین همان‌طور که می‌دانیم، مسئولیت اعم است از مسئولیت مدنی و کیفری. در زمینه‌ی مسئولیت کیفری پاره‌ای از قوانین وضع شده اما خلاءهایی دارد و در زمینه‌ی مسئولیت مدنی آن نیز، همان‌طور که گفته شد، تصریح قانونی وجود ندارد در حالی‌که به نظر می‌رسد علاوه بر مسئولیت کیفری، می‌توان در مواردی مسئولیت مدنی نیز برای این افراد در نظر گرفت. در خصوص مسئولیت و یا عدم مسئولیت افراد متخصص نیز، چنانچه کوتاهی در انجام وظایف و ترک یاری رساندن آنان منجر به ورود ضرر به دیگری شود، به سبب این قصور و همچنین در صورت تقصیر و تفریط در انجام وظیفه، مسئولیت مدنی و کیفری آنان قابل اثبات بوده و ملزم به جبران خسارت می‌باشند. اما در مورد امکان اثبات مسئولیت افراد عادی، اختلاف نظر وجود دارد.

در نهایت با توجه به مطالب ذکر شده، به این مهم دست می‌یابیم که وضع قانون به تنهایی کافی نیست، چنان‌که در خصوص مسئولیت کیفری این افراد نیز، با وجود تدوین قانون و تعیین مجازات، عملاً ضمانت اجرایی وجود ندارد و به نظر می‌رسد به منظور دستیابی به این هدف، نیازمند ارتقاء سطح اخلاق، فرهنگ و مذهب و نهادینه شدن این وظیفه‌ی اجتماعی در میان آحاد جامعه هستیم.